

มังคลัตถ์ที่ปนี

!

เล่ม ๔

(2 in 1)

โดย

ไสว สุวัณณ์

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
ทานกถา	2
ธมฺมจริยาภคคา	23
ภวตคสงคหคคา	50
อนวชชกมมคคา	54
ปาปริวติมชชปานสยมคคา	70
อปปมาทคคา	97
การวคคา	108
นิวาทคคา	117
สนตฺตฺถุจิกคคา	121
กตถญฺตคคา	144
ธมฺมสฺสวนคคา	150
ขนตฺติกคคา	160
โสวจสฺสคคา	167
สมณทสฺสนคคา	172
ตปคคา	181
พฺรหฺมจริยาภคคา	197
อริยสจฺจทสฺสนคคา	206
นิพฺพานสจฺจนิกริยาภคคา	214
อกมฺปิตจิตตคคา	228
อโสภจิตตคคา	236
วิรัชจิตตคคา	242
เขมจิตตคคา	246

มังคลัตถ์ที่ปณี แปล เล่ม ๔

สคตมคคาถายตถวณณนา

[๒๖๑] สคตมคคาถาย ๖

การโวติ ครุภาโว ๖ นิวาโตติ นิจวุตติคา ๖
สนคฺกุฏีติ สนโตโส ๖ กคณฺณคาติ กคฺคสฺส อุปการสฺส ชานนคา ๖
กาเลน ธมฺมสฺสวณฺณติ สมฺเบ ธมฺมสฺสวณฺ ๖
เอตฺนติ โย จ การโว
โย จ นิวาโต ยา จ สนคฺกุฏี
ยา จ กคณฺณคา ยลฺลจ ธมฺมสฺสวณฺ
อิทํ การวาทิ ปฺลยจฺจิวํ อุตฺตมํ มงฺกคฺคณฺติ คณฺหาทิ เทวเตติ
อยเมตฺถ สงฺเขโป ๖ อยฺนคฺเวตฺถ วิตฺถาโร

การวรกถา

[๒๖๒] ครุ นาม ครุภคตพพา ปุคฺคลา ๖

เตน สทฺทหนิํตียํ
ครุ อุกฺคเม ๖
ครุติ มาตาปิตาทโย การวฺยตฺตปุคฺคลา ๖
เต หิ
ครนฺติ อุกฺคจฺจนฺติ วิวรฺนติ อุกฺคตา ปากฺกา โหนฺตีติ ครุติ วุจฺจนฺติ ๖
อปีจ ปาสาณจฺจคฺคตํ วิย ภาวฺยตฺถเลน ครุติ วุจฺจนฺตีติ วุคฺคตํ ๖
ครุณํ ภาโว การโว
เตสุ ครุภรณํ ๖
เตนภฺรจฺกถายํ การโว นาม
ครุการปฺปโยการเหตุ พุทฺธปฺปจฺเจกพุทฺธตถาคตสวากอาจริยูปฺชฌายมาตาปิตุ-
เชฏฺฐภคตภคคินิอาทิสฺส ยถานูรูปํ ครุภรณํ สคารวตาทิ วุคฺคตํ ๖

โส สุกฺคคิมนาทินิํ เหตุโต มงฺกคฺคณฺติ วุจฺจติ ๖

มงฺกคฺคตฺตวจนฺเนน จสฺส อการวสฺส อมงฺกคฺคตฺตํ ทิปิตํ โหติ ๖

อการโว หิ ทฺวคฺคคิมนาทิเหตุโต อมงฺกคฺคณฺติ เวทิตฺตพฺโพ ๖

พรรณนาความแห่งคาถาที่ ๗*

[๒๖๑] พิงฺทราภวินิจลยฺในคาถาที่ ๗ ดังนี้:

ความเป็นผู้หนักชื่อว่า การว. ความเป็นผู้ประพฤติก่อมน ชื่อว่า นิวาต.
ความสันโดย ชื่อ สนคฺกุฏี. ความรู้อุปการะที่ท่านทำแล้ว ชื่อว่า กคณฺณคา.
การพึงธรรมในสมัย ชื่อว่า กาเลน ธมฺมสฺสวณ.

บทว่า เอตํ ความว่า เทพตา ท่านจงถือว่า ความเคารพ ๑
ความประพฤติก่อมน ๑ ความยินดีด้วยของที่มีอยู่ ๑
ความรู้อุปการะที่ท่านทำแล้ว ๑ การพึงธรรม ๑
กรรม ๕ อย่างมีความเคารพเป็นต้นนี้เป็นมงคลอันสูงสุด ดังนี้.
ความสังเขปในคาถานี้ เท่านั้น. ส่วนความพิสดารในคาถานี้ ดังต่อไปนี้:-

ความเคารพ

[๒๖๒] บุคคลทั้งหลายที่ควรทำให้หนัก ชื่อว่า ครุ.

เพราะฉะนั้น ในปกรณัมสัททหนิํตี พระอัครวงศมหาเถระ
จึงกล่าวว่า “ครุ ธาตุ เป็นไปในความอันสูง.”
บุคคลผู้ควรแก่ความเคารพมีมารดาและบิดาเป็นต้น ชื่อว่า ครุ.
แท้จริง บุคคลเหล่านั้น ปราชญ์ทั้งหลายเรียกว่า ครุ
เพราะลยเค่น คือเพื่องฟู ได้แก่เปิดเผย คือ เป็นผู้เลิศลย คือปรากฏ.
อีกอย่างหนึ่ง มารดาและบิดาเป็นต้นเหล่านั้นท่านเรียกว่า ครุ เพราะอรรถว่าเป็นผู้หนัก ดังฉัตรหิน.
ภาวะแห่งบุคคลผู้หนัก ชื่อว่า การวระ
ได้แก่ การทำให้หนัก ในคารวบุคคลมีมารดาและบิดาเป็นต้นเหล่านั้น.
เหตุนี้ ในอรรถกถา ท่านจึงกล่าวว่า
“การทำให้หนัก คือความเป็นผู้มีมีความเคารพ ตามสมควร
ในบุคคลเป็นต้นว่าพระพุทฺธเจ้า พระปัจเจกพุทฺธะ พระสาวกของพระตถาคค
อาจารย์ อุปฺชฌายะมารดาบิดา พี่ชาย พี่หญิง ผู้ควรแก่การประกอบความทำให้
หนัก ชื่อว่า ความเคารพ.”

[การวระเป็นมงคล อการวระไม่เป็นมงคล]

ความเคารพนั้น พระผู้มีพระภาค ตรัสว่า เป็นมงคล เพราะเป็น
เหตุแห่งอภิญญผลมีไปสู่อคติเป็นอาทิ.
ก็ความที่การวระนั้นไม่เป็นมงคลเป็นอันพระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว ด้วยการ
ตรัสความที่การวระนั้นเป็นมงคล.
ความจริง ความไม่เคารพ พิงฺทราภวาเป็นมงคลเพราะเป็นเหตุแห่งอภิญญผลมีไปสู่อคติเป็นต้น.

อภิวาทเทพพนดี อภิวาทนารห์

พุทธ์ วา ปัจเจกพุทธ์ วา อริยสาวกั วา ๕

ปัจจุจฺจวาทพหุที่สุปี เอเสว นโย ๕

สมคฺเตนาคี ปริบุญฺเณน ๕

สมาทินฺเนนาคี คหิตฺเตน ปรมภูเจเนน ๕

ยทิทฺตฺติ ยํ อิทํ ฤทฺโธ หุตฺวา อติมานิกามมํ เอสา ปฏิปทาติ
คพฺพณฺณานโย ๕

สมคฺเตนาคี ปริยคฺเตน สมคฺเตน ๕

ยถา ตํ ผลทานสมคฺตํ โหติ เอวํ กเตน อุปฺจเณนาคี อคฺโถ ๕

คทาสมฺปนฺน อคฺคฺโน กิจฺเจเนน อนุญํ นาม โหตีติ

อาท ปริบุญฺเณนาคี ๕

สมาทินฺเนนาคี เอตฺถ สมทานํ นาม คณฺหาทิกฺขีหิ คณฺหํ ปรมสนฺนติ

อาท คหิตฺเตน ปรมภูเจเนนาคี ๕

ปฏิปชฺชติ เอตฺถ สุกฺตี วา ทฺวคฺคี วาติ ปฏิปทา กมฺมฺนติ คฏฺฎีกา ๕

[๒๖๔] อปฺจ คารโว อปรินฺทภาวธิคฺคเมหฺตฺโต มงฺคฺลํ นาม ๕

คเณท อลฺลวฺรา เทวตา ภควฺโต สนฺติเก

สฺตฺติเม ฆนฺเต ธมฺมา กิกฺขุโน อปรินฺทนาย สํวคฺคฺนฺตฺติ ๕

กคฺเม สคฺต ๕

สคฺตุคารวตา ธมฺมคารวตา

สงฺฆคารวตา สิกฺขาคารวตา

สมาธิคารวตา อปฺปมาทคารวตา

ปฏิสฺนฺจารวตา ๕

อิเม โข ฆนฺเต สคฺต ธมฺมา กิกฺขุโน อปรินฺทนาย สํวคฺคฺนฺตฺติ ๕

สา เอวํ วคฺวา คคฺเณวฺนฺตรธาอิ ๕

สคฺตาปี ปุณฺทิวเส ตํ คาย วุคฺคฺวจนํ กิกฺขุณํ กเถควา

สคฺตคกฺขคฺคฺตฺเร ปจฺมปณฺณาสกสฺส จคฺคฺตฺวคฺเค อปฺปมาทสฺสคฺเค

อิม่า เทว คาลา อภาสิ

สคฺตุคฺขุ ธมฺมคฺขุ สงฺฆे จ คิพฺพคารโว

สมาธิคฺขุ อาคฺาปี สิกฺขาเย คิพฺพคารโว

อปฺปมาทคฺขุ กิกฺขุ ปฏิสฺนฺจารวาทโว

อกฺภโพ ปรินฺทนาย นิพฺพานสฺเสว สนฺติเกติ ๕

[๒๖๓] นัยอันมาในอรรถกถา จูฬกัมมวิภังคสูตรนั้นว่า

“บพว อภิวาทเทพุหิ คีอ บุคคฺลผู้คฺวรแกการอภิวาท

ได้แก พระพุทฺธเจ้าพระปัจเจกพุทฺธะ หรือพระอริยสาวก.

แม่นึนบุคคฺลที่คฺวรลฺภรับเป็นคณฺหํกัณฺยนี้เหมือกัน.

บพว สมคฺเตน คีอ อันคณฺให้บริบุญฺแล้ว.

บพว สมาทินฺเนน คีอ อันคณฺถือเอาแล้ว คีอ ลูบคฺลแล้ว.

บพว ยทิทํ ความว่า กรรมคีอความเป็นผู้กระคฺงมีคฺวรถือตัวจัด นึได้ ปฏิปทา

ฎีกาจูฬกัมมวิภังคสูตรนั้นว่า “บพว สมคฺเตน คีอ อันอาจได้แกสามารถ.

อธิบายว่า เพราะกรรมอันคณฺทํ คีอสิ่งสมไว้แล้ว โดยอาการที่กรรมนั้นสามารถในอันจะให้ผล.

ก็กรรมเช่นนั้น ชื่อว่าไม่บกพร่องโดยกิจของคณ

เพราะเหตุนั้น พระอรรถกถาจารย์ จึงกล่าววว่า “อันคณฺให้บริบุญฺ” ดังนี้

การถือเอาคีอการลูบคฺลด้วยคณฺหาและทิกฺขุชื่อวว่า สมทาน ในบพว สมาทินฺเนน

นี้ ฉะนั้นพระอรรถกถาจารย์ จึงกล่าววว่า “อันคณฺถือเอาแล้ว คีอลูบคฺลแล้ว.”

ที่ชื่อว ปฏิปทา เพราะเป็นเครื่องคณฺเนินไปสู่สุคฺติ หรือทฺตฺติ แห่งบุคคฺล ได้แกกรรม.”

[๒๖๔] อีกอย่างหนึ่ง คารวะ ชื่อว เป็นมกฺล เพราะเป็น

เหตุบรรลฺลความเป็นผู้ไม่เสื่อม (จากคณฺมีสมถะและวิปัสสนาเป็นคณ).

เพราะเหตุนั้น เทพคณฺคโคคคฺหนึ่ง จึงกล่าวในสํานักพระผู้มีพระภาควว่า

“ข้แต่พระองคฺผู้เจริญ ธรรมทัง ๗ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อคณฺไม่เสื่อมแห่งกิกฺขุ.

ธรรม ๗ ประการนั้นเป็นไฉน ? ธรรม ๗ ประการนั้น คีอ

ความเป็นผู้เคารพในพระสาคา ๑ ความเป็นผู้เคารพในพระธรรม ๑

ความเป็นผู้เคารพในพระสงฆ ๑ ความเป็นผู้เคารพในสิกขา ๑

ความเป็นผู้เคารพในสมาธิ ๑ ความเป็นผู้เคารพในความไม่ประมาท ๑

ความเป็นผู้เคารพในปฏิสณฺถาร ๑.

ข้แต่พระองคฺผู้เจริญธรรม ๗ ประการเหล่านี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อคณฺไม่เสื่อมแห่งกิกฺขุ”ดังนี้.

เทพคณฺนั้น ครันกล่าวอย่างนี้แล้ว ก็หายไปในที่นั้นน้นเอง.

แมพระสาคา ในวันรุ่งขึ้น ก็ได้ครสบอกคณฺที่เทพคณฺคณฺนั้นกล่าว แกกิกฺขุ

ทังหลาย แล้วได้ครสบากษิต ๒ คณฺถานึนอปฺปมาทสฺสุทฺร ในจคฺคฺตฺวคฺคฺ

ปฺรุมปณฺณาสก ในสคฺตคณฺนิบาต อังคฺตฺตฺรนิกาเย วา

“กิกฺขุมีพระสาคาเป็นท้เคารพ ๑ มีพระธรรม

เป็นท้เคารพ ๑ มีคณฺเคารพในพระสงฆอย่างแรง

กล้า ๑ มีคณฺเคารพในสมาธิ ๑ มีคณฺเพียร

เคารพยั้งในในสิกขา ๑ มีคณฺเคารพในความไม่

ประมาท ๑ มีคณฺเคารพในปฏิสณฺถาร ๑ ไม่คฺวร

เพื่อจะเสื่อม ตั้งอยู่ในที่ใกล้พระนิพพานที่คเียว.”